

4 Τα επιστημονικά επιθήματα *-it* της αλβανικής και *-ίτιδα* της νέας ελληνικής: συγκριτική ανάλυση

Ευδοξία Ντούκο

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ιατρική ορολογία αποτελεί έναν κρίσιμο τομέα επικοινωνίας στον χώρο της υγείας, όπου η ακρίβεια και η σαφήνεια είναι ζωτικής σημασίας. Στην παρούσα εργασία εξετάζονται τα επιθήματα *-it* της αλβανικής και *-ίτιδα* της νέας ελληνικής καθώς και οι όροι που κατασκευάζονται με τα επιθήματα αυτά, οι οποίοι στο πλαίσιο της ιατρικής ορολογίας δηλώνουν τη φλεγμονή κάποιας ανατομικής δομής. Η ανάλυση των 317 ιατρικών όρων στα αλβανικά αποκαλύπτει μια ισχυρή γλωσσική σχέση με την ελληνική γλώσσα να διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στη διαμόρφωση της αλβανικής ιατρικής ορολογίας. Η μελέτη αποδεικνύει πώς η επιρροή της ελληνικής διατηρείται και εξελίσσεται, αποτυπώνοντας τη δυναμική της ιατρικής γλώσσας στην περιοχή των Βαλκανίων.

The scientific suffixes *-it* in Albanian and *-ίτιδα* in Modern Greek: a comparative analysis

Evdhoksia Duko

ABSTRACT

Medical terminology is a crucial area of communication in the field of health, where accuracy and clarity are of vital importance. This paper examines the suffixes *-it* in Albanian and *-ίτιδα* in Modern Greek, as well as the terms constructed with these suffixes, which in the context of medical terminology denote the inflammation of an anatomical structure. The analysis of 317 medical terms in Albanian reveals a strong linguistic relationship, with the Greek language playing a central role in shaping Albanian medical terminology. The study demonstrates how Greek influence is maintained and developed, reflecting the dynamics of medical language in the Balkan region.

0 Εισαγωγή

Η ιατρική ορολογία αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της επιστημονικής επικοινωνίας στον χώρο της υγείας, καθώς η ακρίβεια, η σαφήνεια και η μονοσημία των όρων είναι ζωτικής σημασίας για τη διάγνωση, τη θεραπεία και την έρευνα (Sager, 1990, σ. 5). Ειδικά στις βαλκανικές χώρες, όπου συνυπάρχουν διαφορετικές γλωσσικές και πολιτισμικές παραδόσεις, η διαμόρφωση και χρήση ιατρικών όρων παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στη συγκριτική ανάλυση δύο μορφολογικών συστατικών

που συναντώνται στην ιατρική ορολογία των γλωσσών αυτών: του επιθήματος *ίπιδα* στη νέα ελληνική (NE) και του επιθήματος *-it* στην αλβανική γλώσσα, τα οποία και τα δύο κατασκευάζουν όρους που δηλώνουν φλεγμονώδεις καταστάσεις.

Η κατάληξη *-ίπιδα* της NE έχει τις ρίζες της στην αρχαία ελληνική (AE) και ειδικότερα στο επίθημα *-ίτις*, το οποίο χρησιμοποιούνταν ήδη από την εποχή του Ιπποκράτη για την περιγραφή φλεγμονών ανατομικών δομών (Βαλεοντή, 2009). Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν όροι όπως *αρθρίτιδα*, *νεφρίτιδα* και *ηπατίτιδα*, οι οποίοι έχουν επιβιώσει σχεδόν αναλλοίωτοι στο πέρασμα των αιώνων, υποδηλώνοντας τη διαχρονική αξία και επιρροή της ελληνικής ιατρικής ορολογίας. Η χρήση του επιθήματος αυτού προσφέρει όχι μόνο πληροφορία για τη φύση της νόσου αλλά και για τη θέση της φλεγμονής, εξασφαλίζοντας έτσι τη διαφάνεια του όρου.

Αντίστοιχα, στην αλβανική γλώσσα, το επίθημα *-it* χρησιμοποιείται για τη δημιουργία όρων που δηλώνουν φλεγμονώδεις παθήσεις, όπως *gastrit*, *artrit*, *bronkit*, οι οποίοι αντιστοιχούν στους ελληνικούς όρους *γαστρίτιδα*, *αρθρίτιδα* και *βρογχίτιδα* αντίστοιχα. Η ανάλυση δείχνει ότι το μεγαλύτερο μέρος των αλβανικών όρων (~70%) έχει ελληνική προέλευση, ενώ το υπόλοιπο (~30%) προέρχεται από λατινικές ρίζες. Αυτή η επιρροή δεν είναι τυχαία αλλά αντανακλά το γεγονός ότι η ελληνική υπήρξε η κύρια πηγή επιστημονικής ορολογίας στην ευρύτερη περιοχή ιδίως στην ιατρική, με την αλβανική να δανείζεται και να προσαρμόζει αυτούς τους όρους τόσο φωνολογικά όσο και μορφολογικά.

Για την παρούσα εργασία αποδελτίωσα το αλβανικό λεξικό “Fjalor i terminologjisë mjekësore” των Velija, N. N., & Velija, N. A. (2013) καθώς και το “Fjalor i Shtjelluem i Gjuhë Shqipes - Mjekë” του Benedikt Dema (2015). Από τα λεξικά αυτά άντλησα συνολικά 317 ιατρικούς όρους με το επίθημα *-it*, το οποίο στην αλβανική ιατρική ορολογία αντιστοιχεί στο ελληνικό επίθημα *-ίπιδα*. Από την αποδελτίωση προέκυψε ότι: 222 όροι (~70%) είναι ελληνικής προέλευσης και 95 όροι (~30%) είναι λατινικής προέλευσης. Για τη μελέτη του ελληνικού επιθήματος *-ίπιδα* και τη λειτουργία του στην ιατρική ορολογία, βασίστηκα στην εργασία της Τατιάνας Βαλεοντή (2009), η οποία εξετάζει το επίθημα *-ίτις* / *-ίπιδα* στην ιατρική ορολογία της νέας ελληνικής και προσφέρει αναλυτικά στοιχεία για την ετυμολογία, τη γραμματική συμπεριφορά και τη χρήση του επιθήματος στη NE.

Η παρούσα εργασία επιδιώκει να αναδείξει τις ομοιότητες, τις διαφορές και τις γλωσσικές εξελίξεις που σχετίζονται με αυτά τα επιστημονικά επιθήματα, συμβάλλοντας στην ευρύτερη κατανόηση της ορολογίας ως γλωσσικού φαινομένου.

1 Θεωρητικό Πλαίσιο

Η μελέτη της ορολογίας αποτελεί θεμελιώδη παράγοντα για την κατανόηση της

επιστημονικής γλώσσας, ιδίως όταν εξετάζονται εξειδικευμένα μορφήματα που μεταφέρουν σημασιολογικό φορτίο στο πλαίσιο της ιατρικής επικοινωνίας. Στην περίπτωση των επιθημάτων *-ίτιδα* στη ΝΕ και *-it* στην αλβανική, διαπιστώνεται ότι πρόκειται για υπολεξικές μονάδες που φέρουν σταθερό σημασιολογικό περιεχόμενο και κατασκευάζουν όρους που δηλώνουν την ύπαρξη φλεγμονής σε συγκεκριμένη ανατομική δομή (Βαλεοντή, 2009, σ. 57).

Η επιθηματοποίηση, δηλαδή η διαδικασία εφαρμογής επιθημάτων σε συστατικά με περιγραφική σημασία για τη δημιουργία νέων όρων, αποτελεί βασική μορφολογική στρατηγική σε πολλές γλώσσες ειδικής επικοινωνίας (Cabré, 1999). Το επίθημα *-ίτιδα*, όπως και το *-it*, ανήκουν στην κατηγορία των επιστημονικών επιθημάτων, τα οποία έχουν σημασιολογική οδήγία η οποία είναι ενμέρει οδηγητικού (γραμματικού) τύπου και ενμέρει περιγραφικού και λειτουργούν ως ταξινομητές, αφού εντάσσουν την κατασκευασμένη λέξη σε μια τάξη, σε μια εννοιολογική κατηγορία (Corbin, προσεχώς), λ.χ. τα επιστημονικά επιθήματα *-ίτιδα* και *-it* εντάσσουν τους όρους στην κατασκευή των οποίων μετέχουν στην τάξη των φλεγμονωδών παθήσεων.

Σύμφωνα με το θεωρητικό πλαίσιο της Κατασκευαστικής Μορφολογίας που ακολουθούμε (Corbin 1987, προσεχώς) η επιθηματοποίηση αποτελεί μία από τις βασικές διαδικασίες παραγωγής όρων και σχετίζεται με την εφαρμογή Κατασκευαστικών Κανόνων Λέξεων (ΚΚΛ), οι οποίοι ενσωματώνουν σημασιολογικές και μορφολογικές οδηγίες, ταξινομώντας τους όρους ως προς τη λειτουργία και το εννοιολογικό τους πεδίο. Ο βασικός ΚΚΛ στην ορολογία είναι εκείνος σύμφωνα με τον οποίο ένα επίθημα εφαρμόζεται σε μια βάση που είναι ουσιαστικό, το οποίο έχει περιγραφική σημασία και μπορεί να είναι ελεύθερο, π.χ. *αμυγαλ(ή)*¹ → *αμυγαλ-ίτιδα*, ή μη ελεύθερο π.χ. *amigdal-* → *amigdal-it*. Στη β' περίπτωση τα μη ελεύθερα συστατικά ονομάζονται αρχαιοσυστατικά, γιατί είναι αρχαιοελληνικής ή λατινικής αρχής, τα οποία έχουν περιγραφική και υποαναφορική σημασία.² Ο παραπάνω ΚΚΛ μπορεί να παρασταθεί ως εξής:

¹ Το κλιτικό επίθημα τοποθετείται σε παρένθεση, γιατί δεν μετέχει στην επιθηματοποίηση.

² Η υποαναφορική σημασία των αρχαιοσυστατικών οφείλεται στο ότι είναι μη ελεύθερα συστατικά.

³ Όπως επισημαίνει η Cabré (1999, σ. 227), η ελληνική –μαζί με τη λατινική– αποτελεί μία από τις πιο παραγωγικές γλώσσες-πηγές για τη δημιουργία όρων στις ειδικές επιστημονικές γλώσσες, γεγονός που σχετίζεται άμεσα με τη μορφολογική τους συνέπεια και σημασιολογική διαφάνεια.

⁴ Παράλληλα, στην ιατρική εκπαίδευση η διδασκαλία της ετυμολογίας των όρων ενισχύει την κατανόηση και απομνημόνευση, προσφέροντας στους φοιτητές ένα εργαλείο για τη συστηματική προσέγγιση της ορολογίας. Όπως υπογραμμίζεται από την Cabré (1999, σ. 46), η αποτελεσματική και συστηματική εργασία στην ορολογία είναι αδιανόητη χωρίς τη συμβολή των ειδικών του εκάστοτε επιστημονικού πεδίου, οι οποίοι διαθέτουν το απαραίτητο εννοιολογικό υπόβαθρο για την

[[X]_ο (x)_{επίθ.}]_ο

όπου X είναι η βάση, που είναι ουσιαστικό, και x είναι το επίθημα.

Το γεγονός ότι η αλβανική γλώσσα υιοθέτησε το ελληνικό μοντέλο επιθηματοποίησης, έστω και με φωνολογικές και μορφολογικές προσαρμογές, καταδεικνύει τη βαθιά επιρροή της ελληνικής γλώσσας στη βαλκανική ορολογία (Joseph, 2010, σ. 618). Η τυποποίηση της ορολογίας μέσω των επιθημάτων αυτών έχει ιδιαίτερη σημασία στην ιατρική πρακτική, διότι εξασφαλίζει τη συνέπεια και την ακρίβεια των διαγνώσεων. Για παράδειγμα, όροι όπως *ηπατίτιδα*, *γαστρίτιδα* ή *αρθρίτιδα* αναγνωρίζονται παγκοσμίως λόγω της διαχρονικής χρήσης τους. Αυτό καθιστά δυνατή την επικοινωνία μεταξύ επαγγελματιών υγείας διαφορετικών γλωσσικών και πολιτισμικών υποβάθρων, μειώνοντας τον κίνδυνο παρερμηνειών και διασφαλίζοντας την αποτελεσματική διαχείριση των περιστατικών (Pöschhacker, 2004, σ. 54).

2 Τα επιθήματα *-ίτιδα* και *-ίτ*

Η ελληνική γλώσσα κατέχει διαχρονικά κεντρική θέση στη διαμόρφωση της ιατρικής ορολογίας σε παγκόσμιο επίπεδο, προσφέροντας όχι μόνο λεξιλογικά στοιχεία αλλά και πρότυπα κατασκευής επιστημονικών όρων (Montgomery, 2000, σ. 12). Ένα από τα πλέον χαρακτηριστικά μορφολογικά στοιχεία της ελληνικής ιατρικής ορολογίας είναι το επιστημονικό επίθημα *-ίτιδα*, το οποίο χρησιμοποιείται για να κατασκευάσει όρους που δηλώνουν φλεγμονή σε κάποια ανατομική δομή (Cabré 1999, σ. 230). Η επιλογή αυτού του επιθήματος για την περιγραφή των φλεγμονωδών παθήσεων αντανακλά μία πρώιμη προσπάθεια ταξινόμησης των νόσων με βάση τα παθογενετικά τους χαρακτηριστικά. Το φαινόμενο αυτό της μορφολογικής συνέπειας και διαφάνειας αποδεικνύει τη σημασία της ελληνικής ως γλώσσας-πηγής (source language) για την παγκόσμια ιατρική κοινότητα (Cabré, 1999, σ. 227)⁵.

Το επίθημα *-ίτιδα* της ΝΕ προέρχεται από το ΑΕ *-ίτις*, κατάληξη θηλυκών επιθέτων των αντίστοιχων αρσενικών σε *-ίτης*, το οποίο προέκυψε μέσω επανανάλυσης του *-της* σε θέματα που έληγαν σε *-ι-*. Στη συνέχεια το επίθετο σε *-ίτις* ουσιαστικοποιήθηκε στο θηλυκό

αναγνώριση της σκοπιμότητας των ορισμών και την ανάπτυξη εννοιολογικών συστημάτων. Η προσεκτική και μεθοδική ανάλυση των όρων με βάση τη δομή και την ετυμολογία τους δεν εξυπηρετεί μόνο την τυποποίηση, αλλά και τη βαθύτερη κατανόηση της επιστημονικής γνώσης, καθιστώντας την ορολογία εργαλείο μάθησης και επαγγελματικής επάρκειας.

⁵ Η τεχνική μετάφραση απαιτεί όχι μόνο την αναπαραγωγή του περιεχομένου, αλλά και τη χρήση των μορφών που θα ανέμενε ένας φυσικός αναγνώστης της γλώσσας-στόχου, γεγονός που προϋποθέτει γνώση της ορολογίας και ακρίβεια στη χρήση της (Cabré, 1999).

γένος μέσω του μεταπλάσμου (conversion), επειδή στην ΑΕ προσδιόριζε το ουσιαστικό νόσος, που είναι θηλυκό: ΑΕ η *άρθριτις νόσος* → η *άρθριτις* (Liddell & Scott, 1996). Το θέμα του μεταπλασμένου ουσιαστικού στη γενική πτώση είναι *αρθριτιδ-*, το οποίο έδωσε το ουσιαστικό *αρθρίτιδα* στη ΝΕ. Ωστόσο όλοι οι όροι που είναι κατασκευασμένοι με το επίθημα *-ίτιδα* δεν είχαν κατασκευαστεί στην ΑΕ· κατασκευάστηκαν σε ευρωπαϊκές γλώσσες κατά το ίδιο πρότυπο, π.χ. ΝΕ *αμυγδαλίτιδα* < γαλλ. amygdalite (1775) < γαλλ. amygdale ‘αμυγδαλή, είδος αδένα’ (1250) (Rey, 1992).

Σημαντικό είναι ότι ο όρος που κατασκευάζεται με το επίθημα *-ίτιδα* προσφέρει διττή πληροφορία: αφενός δηλώνει τον τύπο της παθολογίας (φλεγμονώδης νόσος) και αφετέρου υποδηλώνει το όργανο ή τον ιστό που πλήττεται (Βαλεοντή, 2009, σ. 64). Αυτό εξασφαλίζει τη λεξιλογική διαφάνεια και την ακρίβεια, δύο από τα βασικότερα χαρακτηριστικά που απαιτεί η επιστημονική ορολογία (Sager, 1990, σ. 104). Επί παραδείγματι, ο όρος *ωτίτιδα* πληροφορεί τον ιατρό τόσο για το γεγονός ότι πρόκειται για φλεγμονώδη κατάσταση όσο και για το ότι αφορά τα αυτιά (θέμα *ωτ-*). Η διαφάνεια αυτή καθιστά τους όρους αυτούς εύκολα αναγνωρίσιμους και ερμηνεύσιμους ακόμη και από μη ειδικούς.

Επίσης στην κατασκευή των όρων με το επιστημονικό επίθημα *-ίτιδα* στη ΝΕ παρατηρούνται δύο βασικοί τρόποι: η επιθηματοποίηση και η πολυλεκτική σύνθεση. Στην επιθηματοποίηση το επίθημα εφαρμόζεται απευθείας σε ένα ουσιαστικό-βάση με περιγραφική σημασία, π.χ. *ήπαρ* (θέμα *ηπατ-*) → *ηπατίτιδα*, *άρθρωση* → *αρθρίτιδα* (Βαλεοντή, 2009, σ. 58-59). Στην πολυλεκτική σύνθεση, ο όρος μπορεί να αποτελείται από περισσότερα από δύο συστατικά με περιγραφική σημασία, π.χ. *σκωληκοειδής απόφυση* → *σκωληκοειδίτιδα*. Οι μορφολογικές αυτές δομές ακολουθούν τους γενικούς κανόνες της νέας ελληνικής.

Παρ’ όλα αυτά υπάρχουν και περιπτώσεις στις οποίες το επίθημα *-ίτιδα* έχει διατηρηθεί από παλαιότερη χρήση, παρόλο που η σχετική νόσος δεν είναι φλεγμονώδης. Ενδεικτικά αναφέρεται ο όρος *ραχίτιδα*, νόσος που αφορά τη διαταραχή της ανάπτυξης των οστών και όχι φλεγμονή (Βαλεοντή, 2009, σ. 66-67). Τέτοιες περιπτώσεις αποτελούν εξαιρέσεις στον κανόνα, χωρίς όμως να αποδυναμώνουν τη γενική ορολογική σταθερότητα του επιθήματος.

Η σημασία του επιθήματος *-ίτιδα* στην ελληνική ιατρική ορολογία δεν περιορίζεται μόνο σε εθνικό επίπεδο. Η ΑΕ υπήρξε η κύρια πηγή για τη διαμόρφωση όρων στις λατινογενείς και γερμανικές γλώσσες της Ιατρικής, με αποτέλεσμα οι ίδιες βάσεις να εντοπίζονται σε όρους όπως *arthritis* (αγγλικά), *bronchite* (γαλλικά), *Nephritis* (γερμανικά), που φέρουν την ΑΕ καταγωγή τους (Montgomery, 2000, σ. 23). Αυτός ο διεθνής χαρακτήρας των όρων αποδεικνύει ότι η ελληνική δεν αποτελεί απλώς γλωσσικό υπόβαθρο, αλλά γλωσσικό

εργαλείο με συνεχιζόμενη επίδραση στην επιστημονική ορολογία.

Η αλβανική γλώσσα, ως μέλος της ινδοευρωπαϊκής οικογένειας, παρουσιάζει σημαντικές επιρροές από τις γειτονικές γλώσσες, και ιδιαίτερα από την ελληνική και τη λατινική, τόσο στο κοινό λεξιλόγιο όσο και στο εξειδικευμένο επιστημονικό λεξιλόγιο (Hamp, 1994, σ. 65-67). Η ιατρική ορολογία στα αλβανικά αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της διαγλωσσικής αλληλεπίδρασης, με το επίθημα *-it* να κατέχει κεντρική θέση στην κατασκευή όρων που δηλώνουν φλεγμονώδεις καταστάσεις. Παρόλο που το αλβανικό *-it* εμφανίζεται ταυτόσημο ως προς τη λειτουργία του με το ελληνικό *-ίτιδα*, τα αρχαιοσυστατικά στα οποία εφαρμόζεται άλλοτε είναι ελληνικής προέλευσης όπως *gastrit* - *γαστρίτιδα*, *hepatit* - *ηπατίτιδα* και *artrit* - *αρθρίτιδα*, και άλλοτε λατινικής προέλευσης, όπως *sinusit* (< λατινικό *sinus*), *tonsilit* (< *tonsilla*) και *appendicit* (< *appendix*), καταδεικνύοντας την υβριδική φύση της αλβανικής επιστημονικής ορολογίας (Dema, 2015, σ. 448). Η ύπαρξη αυτών των κοινών όρων δεν είναι τυχαία, αλλά αντικατοπτρίζει τη βαθιά επίδραση της ελληνικής ιατρικής παράδοσης στην περιοχή των Βαλκανίων. Οι περισσότεροι αλβανικοί όροι προέρχονται από ευρωπαϊκές γλώσσες οι οποίες κατασκεύασαν ιατρικούς όρους με βάση αρχαιοσυστατικά είτε από την ΑΕ είτε από τη λατινική, η οποία είχε ήδη ενσωματώσει ελληνικούς ιατρικούς όρους κατά τη ρωμαϊκή περίοδο (Montgomery, 2000, σ. 21). Δηλ. η δομή της αλβανικής ιατρικής ορολογίας με το επίθημα *-it* παρουσιάζει δύο βασικές κατηγορίες: α) όρους ελληνικής προέλευσης και β) όρους λατινικής προέλευσης. Στην πρώτη κατηγορία, βρίσκουμε όρους όπως *gastrit* - *γαστρίτιδα*, *bronchit* - *βρογχίτιδα*, *kardit* - *καρδίτιδα*. Στη δεύτερη κατηγορία, περιλαμβάνονται όροι όπως *sinusit* 'ιγμορίτιδα', *tonsilit* 'αμυγαλίτιδα' και *appendicit* 'σκωληκοειδίτιδα', που έχουν λατινική προέλευση (Dema, 2015, σ. 112).

Η προσαρμογή των όρων στο φωνολογικό και μορφολογικό σύστημα κάθε γλώσσας αποτελεί έναν δεύτερο άξονα ενδιαφέροντος. Για παράδειγμα, στην αλβανική ο όρος *αμυγαλιτίς/ NE αμυγαλίτιδα*, συνώνυμο *tonsilit* 'αμυγαλίτιδα', αποδίδεται ως *amigdalit*, μέσω φωνολογικής απλοποίησης και μορφολογικής εξομάλυνσης: στον τύπο *amigdalit* έχει αποβληθεί μόνο το κλιτικό *-is* του όρου *αμυγαλιτίς*, και συνεπώς προκύπτει επίθημα *-it*. Επίσης ο όρος *αγγειίτιδα* αποδίδεται ως *angit*, με φυσιολογική συμπίκνωση στο σημείο ένωσης της βάσης με το επίθημα *-it* για λόγους αποφυγής της χασμωδίας. Αυτές οι αλλαγές υποδεικνύουν την τάση των γλωσσών να προσαρμόζουν τα δάνεια στις φωνολογικές και μορφολογικές τους απαιτήσεις (Velija & Velija, 2013, σ. 90), χωρίς να αλλοιώνεται το εννοιολογικό τους περιεχόμενο (Crystal, 2003, σ. 80).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι κατά τους Velija & Velija (2013) στην αλβανική γλώσσα εμφανίζεται το επίθημα *-it* και σε γεωλογικούς και ορυκτολογικούς όρους,

όπως *granitit* - *γρανίτης*, *bazaltit* - *βασάλτης*, *magnetitit* – *μαγνητίτης*, ωστόσο, στηριζόμενη σε σημασιολογικούς λόγους, θεωρώ ότι πρόκειται για διαφορετικό επίθημα, και για τον λόγο αυτό δεν θα ασχοληθώ περαιτέρω με το επίθημα αυτό.

Σε ένα παγκοσμιοποιημένο ιατρικό περιβάλλον, η χρήση διεθνώς κατανοητών όρων είναι απαραίτητη για την αποτελεσματική επικοινωνία μεταξύ επαγγελματιών υγείας. Η αλβανική γλώσσα, αν και δεν διαθέτει τον ίδιο βαθμό ιστορικής παραγωγής ιατρικής γνώσης όπως η ελληνική ή η λατινική, κατορθώνει να διατηρήσει γλωσσική αυτονομία μέσω φωνολογικών και μορφολογικών προσαρμογών, χωρίς να θυσιάζει την εννοιολογική ακρίβεια (Dema, 2015). Η υιοθέτηση ελληνικών όρων στην αλβανική ιατρική ορολογία δεν είναι μόνο προϊόν ιστορικών πολιτισμικών επαφών αλλά και αποτέλεσμα της ανάγκης για τυποποίηση της επιστημονικής γλώσσας (Sager, 1990, σ. 80).

Το αλβανικό επίθημα *-it* αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα γλωσσικής προσαρμογής και διαγλωσσικού δανεισμού που διατηρεί ταυτόχρονα διεθνή αναγνωρισιμότητα και τοπική γλωσσική ταυτότητα. Η σύγκριση με το ελληνικό *-ίτιδα* αποκαλύπτει βαθιές ομοιότητες αλλά και ιδιαίτερες διαφορές που καθιστούν τις δύο γλώσσες πλούσια πεδία για τη μελέτη της επιστημονικής ορολογίας.

3 Συγκριτική Ανάλυση των Όρων: Δομή, Σημασία και Γλωσσικές Προσαρμογές

Η συγκριτική ανάλυση των ιατρικών όρων με το επίθημα *-ίτιδα* στη νέα ελληνική και *-it* στην αλβανική αποκαλύπτει σημαντικές ομοιότητες αλλά και διαφορές, π.χ. η διαφορά στο γένος των όρων που κατασκευάζουν τα επιθήματα στις δύο γλώσσες, θηλυκά ουσιαστικά στη ΝΕ και αρσενικά στην αλβανική.

Η βασική μορφολογική ομοιότητα ανάμεσα στις δύο γλώσσες εντοπίζεται στο γεγονός ότι και οι δύο χρησιμοποιούν ένα σταθερό επίθημα για να κατασκευάσουν όρους που δηλώνουν φλεγμονή. Η χρήση αυτών των επιθημάτων εξασφαλίζει τη διαφάνεια και τη μονοσημία των όρων, καθώς παρέχει ταυτόχρονα πληροφορία για τη φύση της πάθησης (φλεγμονή) και για τη θέση της στο ανθρώπινο σώμα (Sager, 1990, σ. 42).

Στο επίπεδο της δομής, στη ΝΕ η κατάληξη *-ίτιδα* εφαρμόζεται είτε απευθείας σε ουσιαστικά που δηλώνουν το πάσχον όργανο (π.χ. *ήπαρ* (θέμα *ηπατ-*) → *ηπατίτιδα*, *άρθρωση* → *αρθρίτιδα*) είτε σε πολυλεκτικά σύνθετα που περιλαμβάνουν περισσότερα από ένα λεξικά στοιχεία (π.χ. *σκωληκοειδής απόφυση* → *σκωληκοειδίτιδα*) (Βαλεοντή, 2009, σ. 64). Οι περισσότεροι όροι διατηρούν αυστηρή μορφολογική συνοχή, τηρώντας τους κανόνες κατασκευής της ελληνικής γλώσσας (Τριανταφυλλίδης, 1998). Στην αλβανική γλώσσα, η

μορφολογική δομή των αντίστοιχων όρων παρουσιάζει μια τάση προς απλοποίηση, με αφαίρεση του κλιτικού επιθήματος ή αποφυγή της χασμωδίας. Για παράδειγμα, ο ελληνικός όρος *αμυγδαλίτιδα* μετατρέπεται σε *amigdalit* στα αλβανικά, ενώ η *αγγειίτιδα* αποδίδεται ως *angit*.

Σε επίπεδο σημασίας, οι όροι των δύο γλωσσών φέρουν παρόμοιο εννοιολογικό φορτίο, αποδίδοντας με σαφήνεια το φαινόμενο της φλεγμονής σε συγκεκριμένο ιστό ή όργανο. Οι περισσότερες από τις βάσεις των όρων είναι ελληνικής προέλευσης, όπως *gastrit* ‘γαστρίτιδα’, *hepatit* ‘ηπατίτιδα’, *dermit* ‘δερματίτιδα’, γεγονός που επιβεβαιώνει την ιστορική κυριαρχία της ελληνικής ιατρικής ορολογίας στον βαλκανικό χώρο (Montgomery, 2000, σ. 21). Παράλληλα, η λατινική συμβολή είναι εμφανής σε όρους όπως *sinusit* (< *sinus*), *tonsilit* (< *tonsilla*), *appendicit* (< *appendix*), υποδηλώνοντας τη διαχρονική επιρροή της λατινικής ως γλώσσας της δυτικής ιατρικής επιστήμης (Velija & Velija, 2013).

Στην ελληνική, η κατάληξη *-ίτιδα* συνεχίζει να χρησιμοποιείται για τη δημιουργία νέων όρων που ανταποκρίνονται σε σύγχρονες ιατρικές ανάγκες, όπως η *φλεβίτιδα* ή η *σιγμοειδίτιδα* (Βαλεοντή, 2009). Η αλβανική, αντιθέτως, αν και διατηρεί τη χρήση του *-it* για νέες φλεγμονώδεις παθήσεις, εμφανίζει μικρότερη τάση για την αυτόνομη δημιουργία νέων όρων, υιοθετώντας συχνά τους διεθνείς αγγλικούς όρους αυτούσιους (Velija & Velija, 2013, σ. 67-68). Αυτό αντικατοπτρίζει τη γενικότερη πρόκληση μικρότερων γλωσσών να αντεπεξέλθουν στον ρυθμό της επιστημονικής και τεχνολογικής προόδου (Crystal, 2003, σ. 80).

Η συγκριτική αυτή προσέγγιση υπογραμμίζει την ανάγκη για διαγλωσσική συνέπεια και την ανάπτυξη κοινών ορολογικών βάσεων, ιδιαίτερα στο πλαίσιο της ιατρικής εκπαίδευσης, της μετάφρασης και της κλινικής πράξης (Pöschhacker, 2004, σ. 218). Η ύπαρξη διεθνώς κατανοητών όρων ενισχύει τη συνεργασία και την κινητικότητα μεταξύ των επαγγελματιών υγείας, ενώ η καλλιέργεια της επίγνωσης των ετυμολογικών και σημασιολογικών διαφορών συμβάλλει στην αποφυγή παρερμηνειών και λαθών στη χρήση της ορολογίας (Sager, 1990, σ. 117).

4 Χρησιμότητα της έρευνας

Η κατανόηση της δομής, της σημασίας και της ετυμολογίας των επιθημάτων *-ίτιδα* και *-it* έχει ουσιαστική πρακτική αξία, ιδίως στο πεδίο της ιατρικής μετάφρασης και επικοινωνίας. Η σωστή απόδοση των ιατρικών όρων σε πολυγλωσσικά περιβάλλοντα διασφαλίζει την ακρίβεια στη διάγνωση, τη θεραπεία και την κλινική συνεργασία (Pöschhacker, 2004, σ. 219). Η ορολογική συνέπεια είναι ζωτικής σημασίας στη μετάφραση εγχειριδίων, οδηγιών φαρμάκων και ιατρικών φακέλων, όπου η σύγχυση μεταξύ μορφολογικά παρόμοιων όρων

μπορεί να οδηγήσει σε σοβαρά λάθη (Sager, 1990, σ. 117). Η σημασία της ετυμολογικής διερεύνησης των επιθημάτων αυτών επεκτείνεται και στο πεδίο της ορολογικής εκπαίδευσης και της μετάφρασης. Η γνώση της ιστορικής εξέλιξης και της διαγλωσσικής σχέσης των όρων μπορεί να βελτιώσει την ακρίβεια των μεταφράσεων και να υποστηρίξει τη διαπολιτισμική κατανόηση (Pöschhacker, 2004, σ. 219).

Παράλληλα, στην ιατρική εκπαίδευση, η διδασκαλία της ετυμολογίας, της σημασίας και του τρόπου κατασκευής των όρων ενισχύει την κατανόηση και απομνημόνευση, προσφέροντας στους φοιτητές ένα εργαλείο για τη συστηματική προσέγγιση της ορολογίας (Cabré, 1999). Τέλος, η χρήση κοινών όρων με ελληνική ή λατινική βάση διευκολύνει την επικοινωνία σε διεθνές επίπεδο, μειώνοντας τα γλωσσικά εμπόδια και συμβάλλοντας στη βελτίωση των υπηρεσιών υγείας σε επίπεδο επικοινωνίας (Montgomery, 2000, σ. 34).

Η μελέτη αυτών των επιθημάτων είναι σημαντική για τρεις βασικούς λόγους. Πρώτον, συμβάλλει στην κατανόηση της ιστορικής εξέλιξης της ιατρικής ορολογίας στα Βαλκάνια και της γλωσσικής διασύνδεσης ανάμεσα στις γλώσσες της περιοχής (Joseph, 2010, σ. 619). Δεύτερον, αναδεικνύει τη σημασία της ορολογικής συνέπειας και ακρίβειας, ιδιαίτερα σε τομείς όπως η μετάφραση ιατρικών κειμένων, όπου οι διαφορές στη μορφολογία και τη σημασία μπορεί να οδηγήσουν σε σοβαρές παρανοήσεις. Τρίτον, η ανάλυση αυτών των όρων έχει εφαρμογές στην ιατρική εκπαίδευση, όπου η διαπολιτισμική ευαισθητοποίηση αποτελεί βασικό στοιχείο της σύγχρονης διδασκαλίας (Pöschhacker, 2004, σ. 163).

5 Συμπεράσματα και προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Η παρούσα συγκριτική ανάλυση των επιθημάτων *-ίτιδα* της ΝΕ και *-it* της αλβανικής αποκάλυψε την ισχυρή επίδραση της ΑΕ στην επιστημονική ορολογία της αλβανικής, ιδίως στον τομέα της ιατρικής. Η κοινή λειτουργία των επιθημάτων αυτών αποδεικνύει τη δύναμη των γλωσσικών δανείων και τη σημασία της τυποποιημένης ορολογίας για την ορθή επιστημονική επικοινωνία.

Για το μέλλον, προτείνεται η επέκταση της έρευνας α) και στην ορυκτολογία, β) σε άλλες βαλκανικές γλώσσες (λ.χ. σερβικά, βουλγαρικά, ρουμανικά), η καταγραφή και τυποποίηση όρων με βάση τα διεθνή πρότυπα ISO 1087 (ISO, 2019) και η δημιουργία δίγλωσσων ή πολύγλωσσων ιατρικών λεξικών με έμφαση στα αρχαιοσυστατικά και στα επιστημονικά επιθήματα για την κατανόηση και χρήση της επιστημονικής γλώσσας.

Βιβλιογραφία

Βαλεοντή, Τ. (2009). Η παραγωγική κατάληξη *-ίτις/-ίτιδα* στην ιατρική ορολογία. *Πρακτικά του 7ου Συνεδρίου ΕΛΕΤΟ: Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία*, Αθήνα, 56–69.

- Cabré, M. T. (1999). *La Terminologie - Théorie, méthode et applications*. John Benjamins Publishing.
- Corbin, D. (1987/1991). *Morphologie dérivationnelle et structuration du lexique* (Vols. 1–2). Max Niemeyer Verlag / Presses Universitaires de Lille.
<https://books.openedition.org/septentrion/124160>
- Crystal, D. (2003). *English as a global language* (2nd ed.). Cambridge University Press.
- Dema, B. (2015). *Fjalor i Shtjelluem i Gjuhë Shqipes – Mjeki* [Λεξικό της ανεπτυγμένης αλβανικής γλώσσας – Ιατρική]. ISKK.
- Hamp, E. (1994). The position of Albanian. In R. E. Asher (Ed.), *The encyclopedia of language and linguistics* (Vol. 1, pp. 103–105). Pergamon Press.
- International Organization for Standardization (ISO). (2019). *ISO 1087:2019 – Terminology work and terminology science—Vocabulary*. ISO
- Jouanna, J. (1999). *Hippocrates*. Johns Hopkins University Press.
- Joseph, B. (2010). Language contact in the Balkans. In *The handbook of language contact* (pp. 618–633). Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781444318159.ch30>
- Liddell H. & Scott R. 1996. *A Greek-English Lexicon*. Oxford University Press.
https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq
- Montgomery, S. (2000). *Science in translation: Movements of knowledge through cultures and time*. University of Chicago Press.
- Pöchhacker, F. (2004). *Introducing interpreting studies*. Routledge.
- Rey, A. (1992). *Dictionnaire historique de la langue française*. Le Robert.
- Sager, J. C. (1990). *A practical course in terminology processing*. John Benjamins Publishing.
- Τριανταφυλλίδης, Μ. (1998). *Νεοελληνική γραμματική (αναπροσαρμογή)*. Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων (ΟΕΔΒ).
- Velija, N. N., & Velija, N. A. (2013). *Fjalor i terminologjisë mjekësore* [Λεξικό ιατρικής ορολογίας]. Infbotues.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Παραδείγματα όρων με ελληνική προέλευση

Όρος (Αλβανικά)	Όρος (Ελληνικά)	Ουσιαστικό-Βάση (Ελληνικός Όρος)
Adenit	Αδενίτιδα	Αδένας
Blefarit	Βλεφαρίτιδα	Βλέφαρο
Dermatit	Δερματίτιδα	Δέρμα
Encefalit	Εγκεφαλίτιδα	Εγκέφαλος
Esophagit	Οισοφαγίτιδα	Οισοφάγος
Glosit	Γλωσσίτιδα	Γλώσσα
Mastit	Μαστίτιδα	Μαστός
Meningjit	Μηνιγγίτιδα	Μήνιγγα
Miokardit	Μυοκαρδίτιδα	Μυοκάρδιο
Neurit	Νευρίτιδα	Νεύρο
Otofaringit	Ωτοφαρυγγίτιδα	Ούς (θέμα ωτ-) + Φάρυγγας
Proktit	Πρωκτίτιδα	Πρωκτός

Παραδείγματα Ιατρικών Όρων με Λατινική Προέλευση

Όρος (Αλβανικά)	Όρος (Ελληνικά)	Ουσιαστικό-Βάση (Λατινικός Όρος)
Appendicit	Σκωληκοειδίτιδα	Appendix
Conjunctivit	Επιπεφυκίτιδα	Conjunctiva
Nasit	Ρινίτιδα	Nasus
Oculit	Οφθαλμίτιδα	Oculus
Pulmonit	Πνευμονίτιδα	Pulmo
Sinusit	Ιγμορίτιδα	Sinus
Tonsilit	Αμυγδαλίτιδα	Tonsilla
Uveit	Ραγοειδίτιδα	Uvea

Συγκριτικός Πίνακας Ιατρικών Όρων με Επίθημα -it/-ίτιδα (Α-Ω)

Αλβανικός Όρος	Ελληνικός Όρος	Σημασία	Γλωσσική Προέλευση
Adenit	Αδενίτιδα	Φλεγμονή αδένων	Ελληνική (αδεν-)
Appendicit	Σκωληκοειδίτιδα	Φλεγμονή σκωληκοειδούς απόφυσης	Λατινική (appendix)

Artrit	Αρθρίτιδα	Φλεγμονή αρθρώσεων	Ελληνική (αρθρ-)
Bronkit	Βρογχίτιδα	Φλεγμονή βρόγχων	Ελληνική (βρογχ-)
Endometrit	Ενδομητρίτιδα	Φλεγμονή ενδομητρίου	Ελληνική (ενδο- + μητρ-)
Faringit	Φαρυγγίτιδα	Φλεγμονή φάρυγγα	Ελληνική (φαρυγγ-)
Gastrit	Γαστρίτιδα	Φλεγμονή στομάχου	Ελληνική (γαστρ-)
Hepatit	Ηπατίτιδα	Φλεγμονή ήπατος	Ελληνική (ηπατ-)
Kardit	Καρδίτιδα	Φλεγμονή καρδιάς	Ελληνική (καρδ-)
Oculit	Οφθαλμίτιδα	Φλεγμονή οφθαλμού	Λατινική (oculus)
Otit	Ωτίτιδα	Φλεγμονή αυτιού	Ελληνική (ωτ-)
Pankreatit	Παγκρεατίτιδα	Φλεγμονή παγκρέατος	Ελληνική (παγκρεατ-)
Perikardit	Περικαρδίτιδα	Φλεγμονή περικαρδίου	Ελληνική (περικαρδ-)
Pulmonit	Πνευμονίτιδα	Φλεγμονή πνευμόνων	Λατινική (pulmo)
Rinit	Ρινίτιδα	Φλεγμονή μύτης	Ελληνική (ριν-)
Sinuzit	Ιγμορίτιδα	Φλεγμονή ιγμορείου	Λατινική (sinus)
Tonsilit	Αμυγδαλίτιδα	Φλεγμονή αμυγδαλών	Λατινική (tonsilla)

Ευδοξία Ντουκό

Φοιτήτρια του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας και Πολιτισμού
Πανεπιστημιακό Κολέγιο «Λόγος» (Αλβανία)
Ηλ-ταχ.: evdhoksia.duko@s.kulogos.edu.al